

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Управа за спречавање
прања новца

Број: ОН-000001-0001/2012
Београд, 27. март 2012. године

СМЕРНИЦЕ ЗА ПРОЦЕНУ РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА
ТЕРОРИЗМА КОД ПРЕДУЗЕЋА ЗА РЕВИЗИЈУ, ПРЕДУЗЕТНИКА И ПРАВНИХ
ЛИЦА КОЈИ СЕ БАВЕ ПРУЖАЊЕМ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ УСЛУГА

Члан 87. Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“ бр. 20/09, 71/09 и 91/10 – у даљем тексту: Закон) прописује да надзорни органи могу да, самостално или у сарадњи са другим органима, доносе препоруке односно смернице за примену Закона. Изменама Закона од 11. децембра 2010. године Управа је добила надлежност за инспекцијски надзор над предузећима за ревизију, предузетницима и правним лицима који се баве пружањем рачуноводствених услуга, када је реч о примени Закона.

Члан 7. Закона прописује обавезу обвезника да у складу са Смерницама изради анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Ове смернице се објављују на веб сајту Управе за спречавање прања новца.

Обвезници су дужни да своје унутрашње акте ускладе са овим смерницама у року од 30 дана од дана објављивања на веб сајту Управе.

1. Циљ доношења ових смерница је јединствена примена Закона, имајући у виду приступ заснован на процени ризика који је примењен у Закону, а који значи да се различит степен пажње усмерен према странци може применити у зависности од чињеница колико је његово пословање или друге околности ризично за прање новца или финансирање тероризма.

Циљ ових смерница је и утврђивање минималног стандарда поступања предузећа за ревизију, предузетника и правних лица који се баве пружањем рачуноводствених услуга (у даљем тексту: обвезник), при успостављању и унапређењу ефикасног система за спречавање прања новца и финансирања тероризма, а посебно при изradi и примени процедура које се заснивају на анализи и процени ризика.

2. Ризик од прања новца или финансирања тероризма је ризик да ће странка злоупотребити пословни однос, трансакцију или услугу у сврху прања новца или финансирања тероризма.

Приступ заснован на процени ризика полази од претпоставке да различити пословни односи које обвезник успоставља у оквиру своје делатности могу бити мање или више ризични за прање новца и финансирање тероризма. О различитом степену ризика можемо говорити и када је реч о клијентима са којима обвезник послује, као и када је реч о врстама услуга које обавља у оквиру своје делатности јер они нису једнако подложни злоупотреби када је у питању прање новца и финансирање тероризма. Овај приступ омогућава правилнију расподелу ресурса и постизање бољих резултата са истим степеном ангажовања, односно омогућава обвезнику да мање пажње посвети нискоризичним странкама, а више пажње странкама које су високоризичне.

3. Процена ризика, у смислу ових Смерница, треба да обухвати најмање следеће три основне врсте ризика: географски ризик, ризик странке и ризик услуге коју обвезник пружа у оквиру своје делатности. У случају идентификовања других врста ризика, а зависно од специфичности пословања - обвезник проценом треба да обухвати и те врсте ризика.

3.1. Под географским ризиком подразумева се ризик који је условљен географским подручјем на коме је територија државе порекла странке, њеног власника или већинског оснивача, стварног власника или лица које на други начин контролише пословање странке, односно на коме је држава порекла лица које са странком обавља трансакцију.

Фактори на основу којих се одређује да ли поједина земља или географска локација носи виши ризик од прања новца и финансирања тероризма укључују:

- 1) државе према којима су Уједињене нације, Савет Европе, ОФАС или друге међународне организације примениле санкције, ембарго или сличне мере;
- 2) државе које су од стране кредибилних институција (ФАТФ, Савет Европе и др) означене као државе које не примењују адекватне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма;
- 3) државе које су од стране кредибилних институција (ФАТФ, УН и др) означене као државе које подржавају или финансирају терористичке активности или организације;
- 4) државе које су од стране кредибилних институција (нпр. Светска банка, ММФ) означене као државе с високим степеном корупције и криминала.

Министар финансија, на основу овлашћења из Закона утврђује листу држава које примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма најмање на нивоу стандарда Европске уније (тзв. *бела листа*), као и листу држава које уопште не примењују стандарде у овој области (тзв. *црна листа*). На белој листи су државе чланице Европске Уније, Република Аргентина, Аустралија, Бразил, Јапан, Јужноафричка Република, Канада, Мексико, Нови Зеланд, Руска Федерација, Сингапур, Хонг Конг, Швајцарска и САД. На црној листи су Иран и Северна Кореја. Ове листе обвезници користе ради процене ризика странке па ће странка са којом обвезник послује, а која потиче из земље која је на “црној листи”, носити већи ризик у односу на

странку са којом обвезник послује а која потиче из земља која је на “белој листи”. Разврставање у високи ризик ће захтевати појачане радње и мере познавања и праћења странке.

Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе странке које имају уговорни однос и обављају пословну делатност са лицима из оф-шор зона. На пример, високоризична ће бити странка која има промет услуга са странком која има седиште у држави са привилегованим пореским системом.

Низак ризик од прања новца може носити странка која има уговорни однос са странком из региона. На пример нискоризична може бити странка која има промет робе са странком из државе региона јер постоји економска оправданост за таквим односом.

3.2. Обвезник утврђује приступ ризику странке, на основу сопствених искустава и познавања правила пословања. Ипак, дужан је да примењује ограничења из Закона и других прописа којима је регулисано спречавање прања новца и финансирања тероризма.

1) На већи ризик могу указати следеће неуобичајене активности:

- странка приликом успостављања пословног односа са обвезником избегава лично појављивање, већ инсистира на посредном контакту;
- странка има рачуне код различитих финансијских институција на истом подручју без видљиве економске оправданости;
- странка без посебног разлога захтева брзо обављање посла или трансакције без обзира на веће трошкове које ће овако поступање изазвати;
- странка плаћа за робу или услугу која не одговара опису његове делатности;
- странка нуди новац, поклоне или друге погодности као противуслугу за послове за које постоји сумња да нису у потпуности у складу са прописима;
- странка жели да увери рачуновођу да није потребно да попуни или приложи неки од потребних докумената;
- странка избегава да достави потребну документацију или обвезник има сумњу да је достављена документација тачна или потпуна;
- странка често мења своје књиговође/ревизоре;
- странци није познато где се чува пословна документација;
- странка нема запослених, нити пословне просторије, а што није у сразмери са обимом пословања;
- странка врши честе промене назива, седишта, власничке структуре и др.

2) странке код којих је, због структуре, правне форме или сложених и нејасних односа, тешко утврдити идентитет њихових стварних власника или лица која њима управљају, као што су пре свега:

- фондације, трастови или слична лица страног права,

- добротворне и непрофитне невладине организације,

- оф-шор правна лица с нејасном власничком структуром и која није основала компанија из земље која примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда прописаних Законом;

3) странке које обављају делатности за које је карактеристичан велики обрт или уплате готовине (ресторани, пумпе, мењачи, казина, цвећаре, трговци племенитим металима, аутомобилима, уметничким делима, превозници робе и путника, спортска друштва, грађевинске фирме);

4) страни функционери, у складу са Законом;

5) приватни инвестициони фондови;

6) странке чију је понуду за успостављање пословног односа одбио други обвезник, односно лица која имају лошу репутацију;

7) странке чији је извор средстава непознат или нејасан, односно који странка не може доказати;

8) странке за које постоји сумња да не поступају за свој рачун, односно да спроводе инструкције трећег лица.

3.3. Под ризиком услуге подразумева се следеће:

1) пословање које знатно одудара од уобичајеног пословања странке која се бави сличном делатношћу;

2) пословање које нема економску оправданост (нпр. учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља полагањем готовине на наменске рачуне, а убрзо затим продаје испод цене - тзв. трговање хартијама од вредности с планираним губитком, неочекивана отплата кредита пре рока или у кратком периоду од дана одобравања кредита, повлачење средстава са индивидуалног рачуна члана добровољног пензијског фонда у кратком периоду након њихове уплате);

3) трансакције које странка врши у износима нешто нижим од износа који су прописани као лимити за пријављивање у складу са Законом;

4) позајмице правним лицима и, посебно, позајмице оснивача из иностранства правном лицу у земљи;

- 5) плаћање за услуге консалтинга, менаџмента и маркетинга, као и друге услуге за које на тржишту не постоји одредива вредност или цена;
- 6) плаћање робе и услуга партнерима странке који потичу са офшор дестинација, а из документације се јасно види да роба потиче из земаља из окружења;
- 7) набавка робе из земаља у којима се та роба не производи (нпр. увоз кокоса из Босне и Херцеговине);
- 8) учесталост трансакција по основу авансног плаћања увоза робе или вршења услуга код којих није извесно да ће роба стварно бити увезена, односно услуга извршена;
- 9) увећане или умањене фактуре за робу или услуге; вишеструко фактурисање;
- 10) вишеструке уплате - исплате за исту робу или услуге (за исти производ који је набављен или услугу која је извршена врши се плаћање више пута истом или другом добављачу);
- 11) злоупотреба отписа робе (странка често и у већој мери отписује део продате робе услед разних фактора – виша сила, кварљивост, губитак робе приликом транспорта, неадекватан смештај, лом и др – који се у стварности нису ни догодили).

4. Закон даје овлашћење обвезнику да, у зависности од степена ризика од прања новца и финансирања тероризма, категоризује странке и пословне односе у три основна степена ризика. На основу процењеног степена ризика обвезник спроводи адекватне радње и мере познавања и праћења странке. Процена ризика странке се врши током целог трајања пословног односа и степен ризика се може мењати. Тако на пример, одређени пословни однос са странком може на почетку бити процењен као нискоризичан, а затим се могу појавити околности које ће тај ризик увећати и обрнуто. Ово се не односи на случајеве који су на основу Закона сврстани у високоризичне и на које се морају примењивати појачане радње и мере (лоро-кореспондентски однос, страни функционери и успостављање пословног односа без физичког присуства странке).

Радње и мере познавања и праћења странке могу бити опште, поједностављене и појачане.

Опште радње и мере познавања и праћења странке обухватају: утврђивање и проверу идентитета странке, утврђивање и проверу идентитета стварног власника, прибављање информација о сврси и намени пословног односа странке.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке спроводе се у односу на странке које су сврстане у нискоризичну групу. Да би обвезник сврстао странку у низак ризик, мора да се придржава услова прописаних Законом и Правилником о методологији за извршавање послова у складу са Законом. Примери ниског ризика могу бити: успостављање пословног односа са државним органом, са акционарским друштвом чије се хартије од вредности котирају на тржишту ХОВ у Србији и др. Такође, предузеће

за ревизију и овлашћени ревизор, приликом успостављања пословног односа обавезне ревизије годишњих рачуноводствених извештаја правног лица, може вршити поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, осим ако у вези са странком или околностима ревизије постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма.

Појачане радње и мере, поред општих, обухватају и додатне радње и мере које обвезник предузима у случајевима прописаним Законом и у другим случајевима кад процени да, због природе пословног односа, власничке структуре странке, односно других околности повезаних са странком или пословним односом - постоји висок степен ризика од прања новца и финансирања тероризма. Висок степен ризика од прања новца и финансирања тероризма захтева прикупљање додатних информација о природи пословног односа, као и чешће праћење пословања странке. Странке које морају бити сврстане у висок степен ризика су страни функционери у складу са Законом.*¹

Обвезник је дужан да интерним актом пропише поступак за утврђивање да ли је странка са којом жели да успостави пословни однос страни функционер. Овим се поступком може утврдити различит приступ према лицима која су резиденти или домаћа лица од лица која су нерезиденти или странци, јер за ове друге постоји већа вероватноћа да су страни функционери. Ипак, то не мора увек бити случај. На пример, српски држављанин који обавља високу функцију у међународној организацији је страни функционер.

Да би дошао до релевантних информација за идентификовање страног функционера обвезник може предузети следеће активности:

- прибавити писмену изјаву странке о томе да ли је она страни функционер, члан уже породице страног функционера или ближи сарадник страног функционера;
- користити електронске комерцијалне базе података које садрже листе функционера (нпр. World-Check, Factiva, Lexis Nexis);
- претражити јавно доступне податке и информације путем Интернета, медија и др.

¹ Страни функционер јесте физичко лице које обавља или је у последњој години обављало јавну функцију у страниој држави или у међународној организацији, и то функцију:

- шефа државе и/или владе, члана владе и његовог заменика односно помоћника; изабраног представника законодавног тела;
 - судије врховног и уставног суда или другог судског органа на високом нивоу, против чије пресуде, осим у изузетним случајевима, није могуће користити редовни или ванредни правни лек;
 - члана рачуноског суда, односно врховне ревизорске институције и савета централне банке;
 - амбасадора, отправника послова и високог официра оружаних снага;
- члана управног и надзорног органа правног лица које је у већинском власништву државе.
Члан уже породице страног функционера јесте брачни или ванбрачни партнер, родитељи, браћа и сестре, деца и њихови брачни или ванбрачни партнери (у даљем тексту: страни функционер).
Ужи сарадник страног функционера јесте физичко лице које остварује заједничку добит из имовине или успостављеног пословног односа или има било које друге блиске пословне односе са страним функционером.

Ако у току трајања пословног односа утврди да је странка постала страни функционер, обвезник је дужан да за наставак пословног односа тражи сагласност највишег руководства.

Ако је странка сврстана у категорију с високим ризиком, без обзира на то да ли је Законом прописано да се сврстава у ову категорију (нпр. страни функционер) или је сам обвезник проценио да је странка високоризична - спроводе се појачане радње и мере познавања и праћења странке.

Још једна ситуација у којој је обвезник дужан да сврста странку у висок ризик је када се пословни однос заснива, а странка није физички присутна. У том случају обвезник је дужан да осим идентификовања странке, прикупи и додатне информације о идентитету странке (на пример додатне исправе, пословна документација, овлашћења потписана од стране одговорног лица и др.).

Које ће додатне мере обвезник предузети кад неку странку сврста у високоризичну категорију на основу сопствене процене ризика, зависи од конкретне ситуације (нпр. ако је странка тако процењена због своје власничке структуре, обвезник може својим процедурама предвидети обавезу прибављања додатних података и обавезу додатне провере поднете документације).

Ризик од прања новца обвезник може процењивати различито од ризика од финансирања тероризма. Странке чије се пословање у већем делу одвија у готовини обвезник мора посебно пратити због ризика од финансирања тероризма. У том смислу посебну пажњу треба посветити пословању непрофитних организација јер су могућности за њихову злоупотребу у смислу финансирања тероризма велике. Географски ризик кад је у питању финансирање тероризма изразит је у регионима у којима, на основу података релевантних међународних организација као што су Уједињене нације, терористи имају своје активности.

У циљу спровођења горе наведених радњи и мера обвезник је дужан да:

1) утврди и провери идентитет странке и то:

- када успоставља пословни однос са странком,
- када у вези са странком или услугом постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма,
- када постоји сумња у истинитост или веродостојност података о странци;

2) прати пословање и проверава усклађеност активности странке са природом пословног односа;

3) доставља Управи извештаје о трансакцијама или лицима за које постоји основ сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма.

Обвезник је дужан да изради листу индикатора за препознавање сумњивих трансакција или странака, у коју ће уврстити индикаторе објављене на веб сајту Управе. У поступку утврђивања постојања елемената за квалификацију одређене трансакције или лица сумњивим, треба увек имати на уму индикаторе за препознавање основа сумње. Међутим, ако нека трансакција испуњава један од индикатора, не мора да значи да се ради о сумњивој трансакцији и да је податке о њој одмах потребно доставити Управи. Треба сагледати шири оквир, у складу са принципом да обвезник најбоље познаје свог клијента и проценити да ли одређена трансакција излази из оквира уобичајеног, односно очекиваног пословања странке. И супротно наведеном, трансакција може бити сумњива а да не испуњава ни један од индикатора.

Такође треба нагласити да се од рачуновођа не очекује да проверавају сваку трансакцију која прође кроз књигу странака, а поједине рачуноводствене услуге се пружају на једнократној основи, без трајне пословне сарадње са странком. Међутим, велики број услуга које рачуновође пружају омогућавају им релативно добру позицију да, захваљујући суштинском познавању и приступу књигама и рачунима својих странака као и познавању управљачких процеса, препознају сумњиве активности својих странака или пословних сарадника својих странака, које пружаоци других услуга не би препознали. Активне рачуновође треба да буду на сталном опрезу за радње које указују на разлог за сумњу да се ради о прању новца или финансирању тероризма, користећи се професионалним искуством и проценом у проналажењу разлога за сумњу тамо где треба. Добра страна обављања ове функције је професионална сумњичавост, што је основна карактеристика многих задатака и односа у рачуноводственој струци.